

Ludányi Zsófia

Kötőjel vagy nagykötőjel?

A harmadik mozgósabályos alakulatok helyesírásának buktatói

Orvosi helyesírásunkban gyakran találkozunk efféle kifejezésekkel: *garat-szájpad izom, gyomor-bél csatorna, orr-ajak plasztika, víz-só háztartás*. A helyesírási szabályzatot mélyebben ismerők rögtön látják, hogy itt az ún. harmadik mozgósabályos alakulatokról van szó. Vagyis ahol két azonos utótagú összetétel különböző előtagjai lépnek egymással formális mellérendelő kapcsolatba (AkH. 139. c). Újabban azonban olykor megfigyelhető, hogy a két előtag közti kötőjel kétszeres hosszúságú, vagyis nagykötőjel: *talp-symphysis távolság, enzim-szubsztrát komplex, ideg-izom transzmitter, orvos-beteg-kapcsolat*. Vajon mi lehet az oka, hogy a nagykötőjel közszói kapcsolatokban is egyre inkább terjedőben van?

A kérdés megválaszolása egészen az akadémiai helyesírási szabályzat 10. kiadásáig (1954) nyúlik vissza, amely először szabályozta a kétféle kötőjel alkalmazását (Laczkó 1997). Legfiatalabb írásjelünkről lévén szó, használata (sőt egyáltalán létezése) még nem került be a köztudatba (Zimányi [1994] szerint a tanárképző főiskolára kerülő magyar szakos hallgatók nagy része még egyáltalán nem is hallott róla), annak ellenére, hogy használati szabályai nagyjából világosak, könnyen érthetőek. Annál inkább ismert írásjel a tudományos-szakmai írásgyakorlatban, ahol pont az ellenkező végtel figyelhető meg: sokszor már ott is nagykötőjelet találunk, ahol annak semmi keresnivalója. Mint ahogy Elekfi (1964: 133) megjegyzi: „Ami új, könnyen divatosá válik, és egyszer csak azt vesszük észre, hogy behatol oda is, ahol nincs rá szükség.”

Ahogy már említettük, a nagykötőjel használatának szabályai világosan, közérthetően megtalálhatók az akadémiai helyesírási szabályzatban. Vagyis nagykötőjelet használunk (AkH. 263. alapján):

- két vagy több nép (nyelv) nevének kapcsolatakor (*francia-spanyol határ*), ennek analógiájára szakkpárok esetén is (*francia-német szak, történelem-ógörög szak*) (Laczkó-Mártonfi 2004: 353);
- két vagy több tulajdonnév kapcsolatakor (*Hadrovics-Gáldi, Czuczor-Fogarasi*);
- olyan szavak összekapcsolása esetén, amelyek valamitől valameddig viszonyt érzékeltetnek (*Duna-Majna-Rajna-csatorna, 1983–1984. évi*);
- géptípusok betű- vagy szó- és számjezlése között (*T-34*).

Az Osiris-helyesírás ennél részletesebben taglalja a kérdést. Kiegészítésképpen hozzáfűzi, hogy a valamettől valameddig viszony határesetének tekinthető a következő: *május-júniusi lapszám*, ahol nem kifejezetten tól-ig viszonyról van szó, hanem inkább összevonásról: 'május és június együtt'. (Laczkó-Mártonfi 2004: 353).

Mint láthatjuk, a nagykötőjel használati szabályai között nem szerepel az, hogy az efféle alakulatokban, mint például *ideg-izom transzmitter, orvos-beteg-kapcsolat*, nagykötőjellel kapcsoljuk egymáshoz az előtagokat. Vajon mi lehet az oka, hogy ennek ellenére mégis egyre gyakrabban találkozunk ezzel az írásmóddal?

Ha a c) pontot alaposabban tanulmányozzuk, ráakadhatunk a megoldásra: a hangsúly a 'közt', a 'valamettől valameddig' jelentésen van. Tanulmányom elején felsorolt példák pontosan ilyesféle viszonyt fejeznek ki: *talp-symphysis távolság* ('a talp és a symphysis közti távolság'), *ideg-izom transzmitter* ('olyan átvivő anyag, amely az idegtől az izomig szállít'), *orvos-beteg-kapcsolat* ('az orvos és a beteg közti kapcsolat'). Határesetnek tekinthető az *enzim-szubsztrát komplex*, ahol is a két anyag együtt alkot egy egységes egészet, ez pedig tökéletesen analóg az Osiris *május-júniusi lapszám* példájával, hiszen itt nem kifejezetten tól-ig viszonyról van szó, hanem egyfajta összevonásról.

Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a nagykötőjel elterjedése az effajta szerkezetekben logikusnak mondható. Különösen fontos ez a szaknyelvekben, így az orvosi nyelvben is, hiszen a nagykötőjel használata az árnyaltabb, pontosabb jelentés visszaadását segíti elő.

Szótárakból, orvosi könyvekből gyűjtött szóanyag mélyebb jelentéstani elemzése alapján a harmadik mozgósabályos kifejezések az alábbi csoportokba sorolhatók:

1. A harmadik mozgósabály „klasszikus” esetei, vagyis ahol két azonos utótagú összetétel különböző előtagjai lépnek egymással formális mellérendelő kapcsolatba (AkH. 139. c). Példák: *garatizom, szájpadizom* → *garat-szájpad izom; kézbetegség, lábbetegség, szájbetegség* → *kéz-láb-száj betegség; májnyagobbodás, lépnyagobbodás* → *máj-lép nyagobbodás; szívrendszer, érrendszer* → *szív-ér rendszer*. A csoportba soro-

lás nem mindig egyértelmű: az *antigén-antitest reakció* értelmezhető úgy is, mint az *antigénreakció* és az *antitestreakció* összevonása, ahol az előtagok mellérendelő kapcsolatba lépnek egymással; de úgy is, hogy a reakció az antigén és az antitest között megy végbe. Az utóbbi esetben tehát nem ebbe a csoportba tartozik a kifejezés. Még nagyobb a félreértelmezhetőség veszélye az *tesztoszteron-ösztrogén konverzió* esetében, mivel kétféleképpen is értelmezhetjük a kifejezést: 'a tesztoszteronnak és az ösztrogénnek a konverziója' vagy pedig: 'a tesztoszteron ösztrogénné alakítása'. (Erre a jelenségre már Grétsy Zsombor [2003: 18] is felhívta a figyelmet; szerinte egyedül a kétféle kötőjel használata jelenthet megoldást a félreértés elkerülésére.)

2. A harmadik mozgószályos alakulatok egy részének esetében a két, egymáshoz (nagy?)kötőjellel kapcsolódó szó együtt alkot valamilyen egységes egészet. Itt nem viszonyról, hanem összevonásról beszélünk (a *május-júniusi* szám analógiája alapján). Példák: *bilirubin-albumin komplex* (az epefesték és a fehérje együtt alkot egységes egészet); *gáz-levegő elegy*; *víz-olaj emulzió* ('vízből és olajból álló folyadék, ahol a két alkotó nem keveredik egymással, de mégis egységes rendszert alkot'; *kórház-poliklinika egység*. Ha jobban megfigyeljük a közös utótagokat, észrevehetjük, hogy azok jelentése hasonló: mindegyik valamiféle egységet, egészet fejez ki (*komplex, elegy, egység*, kissé határeset: *emulzió*). Ebben a csoportban is találhatunk olyan kifejezéseket, amelyek besorolása kérdéses, de még határesetként idesorolhatók: *kéz-váll szindróma*, amely az érintett oldali váll és kéz fájdalmát és korlátozott mozgását jelenti, a két testrészt fájdalommal együtt jelentkezik (magának a *szindróma* szónak a jelentése is 'tünetcsoport, tünetegyüttes'). Már alig érzékelhető az 'egység' jelentés az alábbi példában: *csont-kalcium homeosztázis* (eredeti írásmóddal *csont-kalcium-homeosztázis*), ahol a homeosztázis 'a belső környezet állandóságát biztosító élettani folyamatok összessége' (Brencsán 2002: 286), ahol az összetevők megfelelő aránya biztosítja az egyensúlyt, tehát végeredményben valamiféle egységes egészet alkotnak. Ehhez kissé hasonló a *só-víz háztartás*, amennyiben a két összetevő egyensúlyára utal, de értelmezhető „klasszikus” harmadik mozgószályos alakulatként is: *sóháztartás, vízháztartás* ('a só és a víz háztartása').

3. A harmadik csoportba azok az elemek sorolhatók, amelyek a korábban említett AkH. 263. c) pont szempontjai szerint jöttek létre. Ebben az esetben figyelhető meg leggyakrabban a nagyköötjel használata, amikor is az konkrét dolgok távolságát fejezi ki, azok alkalmi összekapcsolódását, ekkor a nagyköötjel a *közt* névutós alakulatnak felel meg. Példák: *áll-jugulum távolság, fókusz-bőr távolság*, ezekben az esetekben a közös utótag, a *távolság* szó egyértelművé teszi a besorolást. Továbbá: *szén-szén kötés* (a két atom közti kötés), *kürt-garat redő* (a kürt és a garat közti redő), *ideg-izom ingerületáttevődés* (a folyamat az ideg és az izom közt megy végbe), *vér-agy gát* (a vér és az agy közti gát). Talán ide sorolhatók a különböző sipolyfajták is: a *sipoly* szó olyan rendellenes járatot jelent,

amely két természetes testüreget egymással összeköttetésbe hoz, például *gát-hüvely sipoly, húgyhólyag-köldök sipoly, végbél-húgycső sipoly*.

4. Végül a negyedik csoportot azok a kifejezések alkotják, amelyeknek jelentése hasonló az előzőhöz, de annál sokkal elvontabb. Ezek a fogalmak viszonyát jelölő közzsói kapcsolatok, valamely két vagy több dolog közti viszonyt, tól-ig viszonyt jelölnek. Példák: *orvos-beteg kapcsolat* (eredeti írásmóddal *orvos-beteg-kapcsolat*), *sejt-sejt kapcsolat*, *CD28-B7 kölcsönhatás, jel-zaj arány, víz-alkohol rendszer, kapilláris-venula reakció, keto-enol átalakulás, tesztoszteron-ösztrogén konverzió* 'a tesztoszteron ösztrogénné alakítása' jelentésben. A közös utótagok mindegyike – némelyik egyértelműen, némelyik kevésbé – valamiféle köztes viszonyt, tól-ig viszonyt fejez ki elvontan: *kapcsolat, kölcsönhatás, arány, rendszer, reakció, átalakulás, konverzió*. Lehetséges, hogy a sipoly különböző fajtái is inkább ebbe a csoportba tartoznak, hiszen a *sipoly* szó maga magában foglal egy tól-ig viszonyt, bár ez a viszony az előzőeknél lényegesen kevésbé elvont.

Most, hogy a kérdéses esetek csoportosítása megtörtént, lássuk, mi a helyzet az írásgyakorlatban: hol, melyik csoportban figyelhető meg leginkább a nagyköötjel használata? A klasszikus esetben, az első csoportba tartozó kifejezéseknél fordul elő legritkábban a nagyköötjel, bár itt is találunk rá példát: *orr-ujjhegy próba, térd-sarok kísérlet, középső-elülső rész*. Ez utóbbi eset nem teljesen ide tartozik, mert két azonos utótagú jelzős szerkezetről, nem pedig összetételről van szó; de az is lehet, hogy a két rész közti távolság hangsúlyozódik, akkor viszont a harmadik csoportba sorolandó, és a nagyköötjel használata némileg indokoltabb. A második csoportban már ennél gyakoribb a nagyköötjeles forma (a közös utótagot hol kiskötőjellel, hol anélkül kapcsolva): *csont-kalcium-homeosztázis, enzim-szubsztrát komplex*. A harmadik csoportban, amely leginkább hasonlít az AkH. 263. c) pontjára, már elég sok nagyköötjeles alakot találunk (a közös utótag kötőjellel vagy anélkül történő kapcsolása itt is egyaránt megfigyelhető): *ideg-izom transzmitter, talp-symphysis távolság, vér-agy-gát, középső-elülső rész* (ha úgy értelmezzük, hogy itt arról a területről van szó, amely a középső és az elülső rész között helyezkedik el). A negyedik csoportban szintén megfigyelhető a nagyköötjeles alakok gyakorisága: *orvos-beteg-kapcsolat*; továbbá egyéb, nem feltétlenül az orvosi szaknyelvben előforduló példák: *alany-állítmányi viszony, ok-okozati viszony*.

Kérdés, hogy mi a teendő az effajta szerkezetek írásmódjával: jogos-e a nagyköötjel-használat vagy sem, és ha igen, nem lenne-e érdemes felülvizsgálni az akadémiai helyesírási szabályzatnak a harmadik mozgószályra vonatkozó (193. c) pontját? Ha a szabályzatban szereplő példákat a fenti csoportosításnak vetjük alá, láthatjuk, hogy az ott szereplő eseteknek sem mindegyike egyértelműen a „klasszikus” 1. csoport. Két azonos utótagú összetétel különböző előtagjainak mellérendelő kapcsolata például az *szövő-fonó ipar*, az *ajak-fog hang*, a *fény-árny játék*, de korántsem ez a helyzet a sokat vitatott *ku-*

tya-macska barátság, föld-levegő rakéta esetében (vö. Grétsy 2003: 17). Hiszen itt nem kutyabarátságról és macskabarátságról van szó, hanem a két állat közti barátságról; továbbá a föld és a levegő között közlekedő rakétáról (tehát a jelen csoportosítás szerint a 4., illetve a 3. kategóriába tartoznak). További példák Elekfi Lászlótól (1964: 132): *béka-egér harc, rabló-pandúr játék*, amelyek hagyományosan a 4. csoportba sorolhatók. A szabályzat maga is halványan jelzi, hogy nem teljesen azonos szintaktikai és szemantikai szerkezetű kifejezésekről van szó: *fény-árny játék* (< *fényjáték, árnyjáték*), *réz-arany ötvözet* (< *rézötözet, aranyötözet*), továbbá: *kutya-macska barátság* (< **kutyabarátság, *macskabarátság*), *föld-levegő rakéta* (< **földrakéta, *levegőrakéta*) stb.

A továbbiakban az alábbi felmerülő kérdésekre próbálok választ adni:

1. Jogos-e a nagyköjtjel használata a harmadik mozgósabályszerű alakulatokban? Mint ahogy a korábbi elemzésből láthatjuk, annak, hogy ennyire terjedőben van a nagyköjtjel használata, oka van. Ez az ok pedig az, hogy a nyelvhasználók bizonyos kifejezésekben érzékelik a konkrétabb vagy elvontabb valamettől valameddig viszonyt, s ezt szándékosan, esetleg a helyesírási szabályok nem megfelelő ismerete miatt írásban is jelölni akarják. Bár jelenleg a szabályzat nem engedi meg az *orvos–beteg kapcsolat, áll–jugulum távolság* írásmódokat, a nagyköjtjel használata logikus, hiszen tulajdonképpen helyesírásunk értelemtükröztes jellege mutatkozik meg az efféle írásmódban. Habár az esetek többségében a kis-köjtjeles írásmód is teljesen érthető (a *vér-agy gát* esetében például egyértelmű a szakember számára, hogy nem *vérgát*-ról és *agygát*-ról van szó, hanem a két teret elválasztó egységes barrierrendszerrel [Grétsy 2003: 18]), előfordulnak – igaz, elég ritkán – olyan esetek is, ahol még a szakember számára sem teljesen egyértelmű, hogy tulajdonképpen mit is jelent a kifejezés (*tesztoszteron-ösztrógen konverzió, hidrogén-hélium átalakulás*). Az ilyen félreértések elkerülése végett javasolja Grétsy (2003: 17) a nagyköjtjeles írásmódot, hiszen ezzel egyértelművé válna a jelentés a kétféle köjtjel használatakor: a *hidrogén-hélium átalakulás* a hidrogénnek és a héliumnak az átalakulását jelenti, míg a *hidrogén-hélium(-)átalakulás* a hidrogén héliummá alakulását.

2. Ha a nagyköjtjel használatának kiterjesztése mellett döntünk, a harmadik mozgósabályos alakulatok mely fajtáinál alkalmazzuk ezt az írásjelet? Ha elfogadjuk ezt az érvelést, és a nagyköjtjel használatának kiterjesztése mellett döntünk, máris könnyen választ adhatunk a második kérdésre, vagyis hogy mely esetekben írjunk nagyköjtjelet. E szerint nagyköjtjelet kellene használni akkor, ha

- az egymással mellérendelő viszonyba lépő szavak együtt valamilyen egységes egészet alkotnak (*vas–kén komplex*);
- az előtagok konkrét dolgok távolságát, alkalmi összekapcsolódását fejezik ki, ahol a nagyköjtjel a közt névutós alakulatnak felel meg (*talp–symphysis távolság*);

- az előtagok két vagy több dolog közti elvontabb tól–ig viszonyt jelölnek (*orvos–beteg kapcsolat*).

Elekfi László (1964: 133) már tíz évvel a szabályzat 10. kiadása után javaslatot tett a nagyköjtjel használatának kiterjesztésére: szerinte „[f]ogalmak viszonyát jelölő köztjeles kapcsolatban is nagyköjtjel kell: *ok–okozati viszony* [...]. Jelentése a népnyelvi kapcsolatokéhoz hasonló: *ők és okozat közti viszony*”.

3. Ha nagyköjtjellel kapcsoljuk az előtagokat, a közös utótagot köjtjellel vagy anélkül fűzzük? Ha a felsorolt esetekben nagyköjtjelet írunk, felmerül a kérdés, hogy az utótagot köjtjellel vagy anélkül kapcsoljuk-e. A vizsgált korpuszban mindkettőre találunk példát. A köjtjeles forma (*vér-agy-gát*) annak analógiájára jöhetett létre, hogy a tulajdonnévi főnévi előtagok összekapcsolásakor nem érvényesül a harmadik mozgósabály. „Ha két azonos tulajdonnévi előtagú összetétel lép egymással mellérendelő viszonyba, a tulajdonnévi kapcsolatot nagyköjtjellel jelöljük, a közös utótagot pedig kisköjtjellel kapcsoljuk a formációhoz. Tehát a *Magay-szótár* és az *Ország-szótár* összekapcsolásakor a *Magay–Ország-szótár* a helyes írásforma” (Laczkó–Mártonfi 2004: 134). Ebben az esetben azonban azért szükséges köjtjellel kapcsolni az utótagot, mert a két kifejezés különválasztásakor is köjtjelet írunk (*Magay-szótár, Ország-szótár*), hiszen tulajdonnevet és köznevet köjtjellel kapcsolunk egymáshoz. A *vér-agy-gát* esetében azért nem érzem indokoltnak a köjtjeles megoldást, mert – mint korábban már arról szó volt – nincs külön *vérgát* és *agygát*, és ha még lenne is, írásmódjuk nem **vér-gát, *agy-gát* (hiszen köznevet kapcsolnánk köznévvvel). Ha a köjtjel nélküli írásmódot választjuk (*vér-agy gát*), az is ugyanúgy tükrözi azt, hogy „az utótag [...] egy összetetten leírt kapcsolatra mint egészre vonatkozik” (Grétsy 2003: 18).

Mindezek után már csak arra a kérdésre kell választ adni, hogy ki kell-e terjeszteni az (orvosi) helyesírásban a (jobbára) tulajdonnevek kapcsolatát jelző nagyköjtjel használatát a köznevek összekapcsolására is. (A köznevek egy részénél ugyanis eddig is megengedett volt a nagyköjtjel használata [AKH. 263. c]: *kelet–nyugati irányban, június–július hónapban*; vagyis a tól–ig viszonyt érzékeltető kifejezéseknél.) A felsorolt érvek mellett szólnak, hogy igen, főleg az olyan esetek miatt, ahol a kifejezés többféleképpen értelmezhető. Mindezek ellenére mégsem javaslom, hogy a harmadik mozgósabályos alakulatok egy részében bevezessék a nagyköjtjel használatát.

1. Egyrészt éppen azért, mert az ilyenfajta alakulatoknak csak egy részére terjeszthető ki a nagyköjtjel-használat. Sok olyan eset van, ahol a nagyköjtjel használata egyáltalán nem indokolt, ezek az általam 1. csoportba sorolt „klasszikus” harmadik mozgósabályos szerkezetek. Ha azonban a többi esetben alkalmaznánk az egyébként logikus nagyköjtjeles megoldást, az megbontaná a helyesírásunk egységességét, valamint túlságosan megbonyolítaná, nehezen alkalmazhatóvá tenné. Márpedig „[f]ontos jellemzője szabályzatunknak az

egységesség és az alkalmazhatóság” (Zimányi 1994). Joggal merül fel a kérdés, hogy mi a teendő azokban az esetekben, amelyekben a nem megfelelő kötőjel használata értelemzavaró lehet, márpedig a szaknyelvekben különösen fontos az egyértelműség, a közérthetőség. Véleményem szerint az ilyen esetek száma olyan elenyésző, hogy nem érzem indokoltnak ezek miatt egy új, hosszadalmas elemzést igénylő szabály bevezetését. Ha a „hidrogén-hélium átalakulás”-típusú kifejezés jelentése kétséges, javasolt a szó szerkezetes, körülírt forma használata, amellyel máris egyértelmű lesz, hogy a két kémiai elem átalakulásáról vagy pedig az egyik elem másikká történő alakulásáról van-e szó.

2. Annak ellenére, hogy a harmadik mozgószabályos kifejezéseknek felállítható egy jelentéstani alapokon nyugvó kategóriarendszere, a besorolás sokszor nehézséget okozhat. Nem mindig egyértelmű, hogy szorosabb vagy inkább lazább, alkalmi kapcsolatról van-e szó. Bár Elekfi javasolja a fogalmak viszonyát jelölő közszoói kapcsolatokban a nagyköötjel használatát, maga is elismeri, hogy „nehéz pontosan meghúzni a határvonalat a kétféle kötőjel használati tartománya közt” (Elekfi 1964: 133). Ellenérv az ellenérv ellen: hasonló jelenség már eddig is volt a szabályzatunkban; nem lehet mechanikusan kötőjellel írni a *fizika(i)-kémia(i)* mellérendelést, csakis jelentésvizsgálat után dönthetjük el, hogy vajon a kis- vagy a nagyköötjel a megfelelő. Mert a *fizikai-kémiai* mellérendelő összetétel jelzőként akkor képzelhető el, ha valahol egy ugyanazon helyiséget használnak például szertárnak, míg a *fizika-kémia* szakpárt jelöl (Zimányi [1994] példái). Márpedig ha eddig is szükség volt mélyebb jelentéstani elemzésre a kétféle kötőjel közti választáskor, a nagyköötjel használatának kiterjesztésével járó elemzés szükségessége nem jelentene gondot (?).

3. Végül talán a legfontosabb ellenérv a nagyköötjeles forma ellen a szaknyelv és a köznyelv viszonya. A szakkönyvek, szakkikkek írói sokszor nem ragaszkodnak – mert véleményük szerint nem ragaszkodhatnak – az akadémiai helyesírási szabályzatban rögzített szabályokhoz. Azzal érvelnek, hogy „a sajátos szakkifejezések, szókapcsolatok, szó szerkezetek helyes leírása, a sokszor bonyolult jelentéstartalmak kifejezése,

a pontosság, az értelemtükröztetés nagyobb rugalmasságot és a köznyelvi helyesírási szabályoktól való nagyobb eltérést követel” (T. Urbán 1988: 1012). Ha azonban a szaknyelvben megengedjük a nagyköötjel használatát, kénytelenek lennénk a szabályt a köznyelvre is kiterjeszteni. Hiszen ha nem tennénk meg, ismét az egységességre való törekvést sértenénk meg, amely pedig az akadémiai helyesírási szabályzat megalkotása óta (1832) jellemzi helyesírásunkat (Fábián 1993: 595). Ha pedig a köznyelvben is felállítjuk a nagyköötjel használatának újabb szabályait, a korábban már szintén emlegetett helyesírási szempont, az alkalmazhatóság ellen vételnénk: felesleges túlbonyolítás lenne. Márpedig helyesírásunk egyik fontos alapelve az egyszerűsítés.

Összefoglalásként tehát elmondhatjuk, hogy bár terjedőben van a nagyköötjeles írásmód a harmadik mozgószabályos kifejezésekben, s az írásgyakorlat az esetek nagy részében kétségtelenül logikusan jár el, a helyesírás egységességének, alkalmazhatóságának és egyszerűségének érdekében nem javasolható a nagyköötjel használati szabályainak kibővítése.

IRODALOM

- A magyar helyesírás szabályai. 11. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994.
- Brencsán János 2002. *Orvosi szótár*. Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest.
- Elekfi László 1964. A nagyköötjel használata. *Magyar Nyelvőr* 88: 131–135.
- Fábián Pál 1993. Szaknyelvi helyesírási szabályzataink mérlege. *Magyar Nyelvőr* 117: 595–607.
- Grétsy Zsombor 2003. Stílus és helyesírás nyelvünkben, illetve az orvosi szaknyelvben II. *Magyar Orvosi Nyelv* 1: 16–19.
- Laczkó Krisztina–Mártonfi Attila 2004. *Helyesírás*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Laczkó Krisztina 1997. Egy „ismeretlen” írásjelünk: a nagyköötjel. *Magyar Tudomány* 861–862.
- T. Urbán Ilona 1988. Szaknyelv és helyesírás. In: Kiss Jenő–Szűts László (szerk.): *A magyar nyelv rétegződése* II. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1012–1020.
- Zimányi Árpád 1994. Legfiatalabb írásjelünk: a nagyköötjel. *Magyarantánítás* 2: 33.

A GÖRÖG ÁBÉCÉ

Nagybetű	Kisbetű	Elnevezés	Magyar megfelelő	Nagybetű	Kisbetű	Elnevezés	Magyar megfelelő
A	α	alfa	a	N	ν	nü	n
B	β és β	béta	b	Ξ	ξ	kszi	x
Γ	γ	gamma	g	O	ο	omikron	o
Δ	δ	delta	d	Π	ω és π	pi	p
E	ε	epszilon	e	P	ρ	ró	r
Z	ζ	dzéta	dz	Σ	ς és σ	szigma	sz
H	η	éta	é	T	τ	tau	t
Θ	θ és θ	théta	th, t	Υ	υ	üpszilon	ü
I	ι	ióta	i	Φ	φ és φ	phi	ph, f
K	κ és κ	kappa	k	X	χ	khi	kh
Λ	λ	lambda	l	Ψ	ψ	pszi	psz
M	μ	mü	m	Ω	ω	ómega	ó